

**Regional plan for folkehelse i
Østfold 2012 – 2015 / 2024**

Handlingsprogram 2012 - 2015

Sluttbehandling juni 2012

(Planutkastet er merket kapittel 6, og vil inngå som nytt kapittel 6 i Regional plan for folkehelse i Østfold 2012 – 2015 / 2024)

6.1 Innledende merknader

Folkehelseplanen dekker 7 delmål og 29 strategier. I et 4-års perspektiv er det nødvendig å spisse arbeidet, og dermed synliggjøre og vektlegge hva som er viktigst å arbeide med i den første handlingsprogramperioden.

Tre forhold ligger til grunn for valg av tiltak; pågående arbeid som vil bli videreført, oppgaver pålagt gjennom nytt lovverk, samt valg av nytt arbeid med bakgrunn i regional plan for folkehelse. Universell utforming, inkludering og integrering er gjennomgående i alt folkehelsearbeid, og tas hensyn til ved utforming av samtlige tiltak i handlingsprogrammet. Prinsippet om "helse i alt vi gjør" er etablert som et hensyn på tvers av sektorgrensene.

Ved valg av tiltak er i tillegg disse forutsetningene tatt med i grunnlaget:

- a) Tiltaket skal komme til nytte for Østfoldsamfunnet
- b) Tiltaket skal være nyskapende, og gi et varig løft for folkehelsearbeidet i fylket
- c) Tiltaket skal fange utfordringsbildet i Østfold
- d) Tiltaket skal ivareta helhet – sikre at vi unngår sektorisering
- e) Tiltaket skal ivareta eksisterende kunnskap og erfaringer
- f) Tiltaket skal samsvare med fylkesplan "Østfold mot 2050" og regional folkehelseplan

Handlingsprogrammet er ikke altomfattende. Dette gir legitimitet for aktører til å utrede og iverksette tiltak selv om de ikke er beskrevet i handlingsprogrammet.

Folkehelsearbeidet fordrer et aktivt samarbeid hvor det legges vekt på kunnskapsutveksling og medvirkning. For å ivareta målsettingen om en bærekraftig utvikling er det viktig å vektlegge tidlig innsats i folkehelsearbeidet. I Østfold vil vi ivareta og videreutvikle dette, bl.a. gjennom arbeidsmetoder vi har benyttet de senere år i partnerskapet Østfoldhelse og ved bruk av ressursgrupper. Å øke gjennomføringsgraden i videregående skole er viktig. Dette arbeidet er for en stor del forankret i planen "Make your goal", og det vises til denne planen for mer informasjon. Planen skal revideres i 2012.

Østfoldhelse er partnerskapet for folkehelsearbeidet i Østfold. Erfaringene med partnerskapet er gode, og det legges opp til en videreutvikling av dette i kommende planperiode.

Ressursgrupper er etablert som en metodikk i folkehelsearbeidet. Gjennom målrettet arbeid tilrettelegges tiltak som skal bedre helsen for målgruppene og utjevne sosiale ulikheter i helse. Det er etablert ressursgrupper innenfor områdene fysisk aktivitet og ernæring, skade- og ulykkes forebyggende arbeid, tobakk samt sosiale ulikheter i helse. Ressursgruppene utarbeider egne handlingsplaner innenfor gitte budsjetter. Erfaringene med denne arbeidsformen er gode, og vi vil fortsette med denne i planperioden.

Fylkeskommunen har veilederansvar overfor kommunene, i følge plan- og bygningsloven, og skal være en pådriver for og samordner av folkehelsearbeidet i fylket, etter folkehelseloven. Pådriveransvaret omfatter også å hjelpe kommunene med deres folkehelsearbeid. Som samfunnsutvikler må fylkeskommunen ta lederskap for å få til et helhetsgrep på utviklingen i fylket.

Handlingsprogrammet viser hvilke oppgaver det vil bli lagt særlig vekt på i planperioden. Konkretisering av disse vil skje i forbindelse med behandling av økonomiplan med påfølgende budsjett. Dette vil avgjøre omfanget og prioriteringen av de foreslåtte handlingene. En rekke tiltak er dessuten avhengig av oppfølging blant de øvrige partnerne i i folkehelsearbeidet i Østfold, og spesielt blant kommunene.

6.2 Tiltaksoversikt – Handlingsprogram 2012 – 2015

Tiltak	Delmål	Ansvar/ Samarbeidspartner
Eksisterende tiltak, videreføres		
Partnerskapet Østfoldhelse, videreutvikles, revidering av samarbeidsavtaler	2 ¹ , 1 og 6	ØFK/Partnerne
Rusproblemer, psykiske plager og kriminalitet	3, 4 og 5	ØFK/Sarpsborg kommune
”Flere freske folk”	4, 3 og 5	ØFK/partnerne
Hepro Community - Heprogress	5, 6	ØFK/Østfoldhelse
Arbeid for at flere skal fullføre og bestå videregående opplæring	6, 5 og 3	ØFK/Østfoldhelse/kommunene
Helsefremmende videregående skoler	6, 3 og 5	ØFK
Fra Helsekilden til INSPIRIA – Vitensenter med folkehelsefokus	6, Alle	ØFK/Sarpsborg kommune Østfoldhelse
Kompetanse – videreutvikle opplæring i folkehelsearbeid	6, 1	HiØ/ØFK/Østfoldhelse
Nye tiltak 2012 - 2015		
Aktiv folkehelsepolitikk og demokratiutvikling	1, Alle	Østfoldhelse/ØFK
Helsefremmende skoler og barnehager	3, 5 og 6	Østfoldhelse/ kommune(r)/ØFK
Overvekt og fysisk aktivitet	3, 5 og 6	Østfoldhelse/ kommune(r)
Kultur gir Helse - prosjekt	4, Alle	ØFK/kommune(r)
Trygge lokalsamfunn	4, 3 og 5	Østfoldhelse/ kommune(r)
Frivillig innsats – Ung frivillighet	4, 1, 2, 5	Østfoldhelse/UE
Sosial ulikhet i helse – barnefattigdom og levekår for utsatte grupper	5, 3 og 6	Østfoldhelse/NAV/kommune(r)
Dokumentasjon – system for evaluering og konsekvensvurdering av tiltak	6, 1 og 7	ØFK/Østfoldhelse
Helseovervåking	7, 1 og 6	ØFK/Østfold Analyse/kommuner
Tverrsektoriell strategi for folkehelse	7, 1 og 6	ØFK

¹ Delmål som er uthevet er de som tiltakene i hovedsak hører inn under.

6.3 Tiltak som er i gang og tiltak som er vedtatt skal igangsettes

Det er i gang en omfattende virksomhet innen folkehelsefeltet både regionalt og lokalt.

Partnerskapet Østfoldhelse videreutvikles, revidering av samarbeidsavtaler

Delmål Partnerskap – Samarbeid på tvers av fag og nivåer skal styrkes

Tiltaket ivaretar også delmålene Forankring, Kunnskap og Østfold fylkeskommune

Østfoldhelse er fylkeskommunens viktigste verktøy i utvikling av folkehelsearbeidet i fylket. Samarbeidsavtalene er grunnlaget for arbeidet i partnerskapet. Disse må være oppdatert i henhold til gjeldende lovverk og være aktualiserte i forhold til de utfordringer som partnerne opplever i fylket. Avtalene bør eksplisitt omtale prinsippet om "helse i alt vi gjør". Videre bør avtalene ivareta arbeidet med å utjevne sosial ulikhet i helse, opplæring og videreutvikling innen folkehelseområdet, samt finansiering av partnerskapets arbeid. Dette siste bl.a. som følge av nytt lovverk og finansieringsordninger som følge av Samhandlingsreformen. Samarbeidsavtalene skal revideres tidlig i planperioden.

Forebygge rusmisbruk, psykiske plager og kriminalitet

Delmål Helsevalg – Livsstil og levevaner som har betydning for helsen skal bedres

Prosjektet ivaretar også delmålene Lokalsamfunn og Sosial ulikhet.

I 2012 startes et delprosjekt / tiltak for forebygging av rusproblemer, psykiske plager og kriminalitet, med vekt på sammenhengen mellom disse. Det skal utvikles en helhetlig forebyggingsstrategi for aldersspennet fra fødsel til avslutning av videregående skole. Arbeidet vil ikke bare rette seg mot målgruppen, men også mot foreldre, lokalmiljø og offentlige aktører. Erfaringene skal spres til alle Østfolds kommuner gjennom partnerskapet Østfoldhelse. Delmål i arbeidet er redusert frafall i videregående skole, og bedre skoleprestasjoner. Prosjektet er et samarbeid mellom Østfold fylkeskommune og Sarpsborg kommune.

"Flere freske folk og Aktiv på dagtid"

Delmål Lokalsamfunn – Østfold skal ha trygge og levende lokalsamfunn

Partnerskapet ivaretar også delmålene Sosial ulikhet og Helsevalg.

"Aktiv på dagtid" er et tiltak som skal få østfoldinger som er falt utenfor arbeidslivet i fysisk aktivitet og med i sosiale nettverk. Over 2000 østfoldinger deltar årlig.

Prosjektet "Flere freske folk" sees i sammenheng med "Aktiv på dagtid", og Østfold idrettskrets er prosjektleder for begge. Det bygger på samhandlingsreformens intensjon om å forebygge mer for å behandle mindre. Dette er et partnerskap i lokalsamfunnet for forebygging og livskvalitet. Dette ble etablert i 2011. Utvikling av gode, sikre og trygge bosteder og sentrumsområder er delmål, hvor kriminalitetsforebyggende tiltak inngår. Målgrupper er innbyggere over 60 år, skoleelever, grupper med lav sosioøkonomisk status og innbyggere med innvandrerbakgrunn. Gjennom dette lokalsamfunnsarbeidet tar en sikte på å fokusere på fysisk aktivitet, sosiale og kulturelle møteplasser, forebyggende aktivitet og samhandling på tvers av generasjoner og kulturer. En vil også med dette bygge opp lokal kompetanse på forebygging og vurdere å komme med innspill til lokal samfunnsplanlegging. Prosjektet handler også om å prøve ut modeller for varig samarbeid mellom offentlighet og frivillige organisasjoner.

Hepro Community - Heprogress (2010 – 2012)

Delmål Sosial ulikhet – Sosiale forskjeller i helse i Østfold skal utjevnes

Prosjektet ivaretar også delmålene Kunnskap, Helsevalg og Forankring.

Østfold fylkeskommune har forpliktelser i forhold til samarbeidet med Verdens helseorganisasjon (WHO) og Healthy Cities. Det internasjonale folkehelsearbeidet organiserer vi under strategien "Hepro Community". Gjennom flere internasjonale prosjekter er det bygget opp en unik database hvor over 70.000 personer fra 7 land har deltatt. Datagrunnlaget er spesielt egnet for samfunnsplanlegging og politikktutforming i et folkehelseperspektiv. De erfaringer og nettverk som er bygget opp her kan være vesentlige for å få gjennomslag for fremtidige EU-prosjekter. Fylkestinget vedtok i 2011 at det kontinuerlig skal arbeides for å gjennomføre nye folkehelseundersøkelser.

Heprogress er et internasjonalt prosjekt for å motivere og mobilisere politikere til økt innsats for å utjevne sosial ulikhet i helse. De fleste deltakerne i prosjektet kommer fra Norge og Latvia. Det er finansiert gjennom EU-programmet Progress og Østfold fylkeskommune, og er et eksempel på hvordan medlemskapet i verdens Helseorganisasjon sitt konsept "Healthy Cities" følges opp. I prosjektet inngår både kompetanseoppbygging og gjennomføring av befolkningsundersøkelser. Prosjektet er en oppfølger av det internasjonale prosjektet HEPRO (2005-2008). Tidsramme for prosjektet er desember 2010 – desember 2012.

Dataene som samles inn er viktig for både kommuner og fylkeskommunen for å følge opp det lovpålagte ansvaret med helseovervåking som følger av folkehelseloven. Ikke minst bidrar det til å sikre lovens krav om at kommunene skal ha informasjon om både positive og negative faktorer som virker inn på folkehelsen. Østfold fylkeskommune har i budsjett for 2012 bevilget ett årsverk til arbeidet med helseovervåking. Denne stillingen ivaretar fylkeskommunens nye lovpålagte ansvar for helseovervåking.

Arbeid for at flere skal fullføre og bestå videregående opplæring

Delmål Kunnskap – Folkehelsearbeidet i Østfold skal være kunnskapsbasert
Prosjektet ivaretar også delmål Sosial ulikhet og delmål Helsevalg.

Det er etablert et landsomfattende tre-årig prosjekt, kalt «Ny Giv». Dette startet opp i januar 2010 og går til 1. juli 2013. I Østfold er fylkeskommunen og samtlige kommuner med. Målsettingen er å etablere et varig samarbeid mellom stat, fylkeskommuner og kommuner for å bedre elevers forutsetninger for å fullføre videregående opplæring. I Østfold ansvarer opplæringsavdelingen i fylkeskommunen for prosjektet.

Østfold fylkeskommune har utarbeidet egen plan – «Make your goal» - for å øke andelen som består og gjennomfører videregående opplæring i Østfold. Planen gjelder for perioden 2009 – 2012, og vil bli rullert 2012. Planen inneholder en rekke eksterne og interne tiltak. Dette gjelder tidlig innsats gjennom bedre samarbeidsrutiner og felles flerfaglig og tverrsektoriell innsats, bl.a. i form av sosialfaglig stillingsressurs. Det gjelder gjennomgang av styringssystemer, alternative opplæringstilbud, karriereveiledning, kosthold og særskilte tiltak for minoritetsspråklige elever.

Helsefremmende videregående skoler

Delmål Kunnskap – Folkehelsearbeidet i Østfold skal være kunnskapsbasert
Prosjektet ivaretar også delmål Helsevalg og delmål Sosial ulikhet.

Prosjekt "Helsefremmende skoler" startet opp i januar 2010 og går til 1. juli 2013. Dette er et utviklingsprosjekt med formål å se om tiltak for å fremme elevers helse kan bidra til bedre gjennomføring og mindre frafall i videregående skole. Fokus i prosjektet er på fysisk aktivitet med særlig vekt på kroppsøving, ernæring med særlig vekt på skolens kantine og psykisk helse med særlig vekt på trivsel og livskvalitet og ansvar for egen helse. Gode erfaringer i prosjektet skal forankres i skolenes styringsdokumenter og presenteres og videreføres til de øvrige videregående skolene i fylket.

I dette arbeidet må det også tas hensyn til det igangsatte arbeidet "Ny Giv". Dette er et program for gjennomføring av videregående skole, og er utformet som et landsomfattende tre-årig prosjekt med oppstart 2011. I Østfold er fylkeskommunen og samtlige kommuner med. Målsettingen er å etablere et varig samarbeid mellom stat, fylkeskommuner og kommuner for å bedre elevens forutsetninger for å fullføre videregående opplæring. I Østfold har opplæringsavdelingen i fylkeskommunen ansvar for arbeidet med Ny Giv.

Fra Helsekilden til INSPIRIA– Vitensenter med folkehelsefokus

Delmål Kunnskap – Folkehelsearbeidet i Østfold skal være kunnskapsbasert

Tiltaket ivaretar også øvrige delmål

INSPIRIA science center er et populærvitenskapelig opplevelses- og læringscenter innen matematikk, naturvitenskap og teknologi. I et vitensenter kan barn og voksne utforske fenomener gjennom egen aktivitet og i samarbeid med andre.

Østfold fylkeskommune og Sarpsborg kommune gir årlig et ekstrabidrag til senteret for å sikre at arbeid med barn og unges levevaner og helse gis høy prioritet. Det tidligere helsepedagogiske opplevelsessenteret Helsekilden, som først ble bygget opp av Østfold fylkeskommune og senere overtatt av Sarpsborg kommune, er nå implementert i INSPIRIA. Senteret er det eneste av sitt slag i Norge som også fokuserer på folkehelse. For Østfold fylkeskommune er det vesentlig å sikre at folkehelsearbeidet videreutvikles på INSPIRIA, ikke minst for å gi senteret en status ut over fylkets grenser.

Kompetanse – videreutvikle opplæring i folkehelsearbeid

Delmål Kunnskap – Folkehelsearbeidet i Østfold skal være kunnskapsbasert

Tiltaket ivaretar også delmål Forankring.

Østfold som lærende folkehelseregion skal være nytenkende og utviklingsorientert. Det skal satses ytterligere på kompetanseutvikling i folkehelsemiljøet. I samarbeid med Høgskolen i Østfold (HiØ) er det utviklet et opplæringstilbud overfor politiske og administrative ledere og fagfolk knyttet til partnerne i Østfoldhelse. Tiltaket iverksettes i løpet av 2012, og vil bli evaluert og fulgt opp med sikte på å utvide og forbedre dette. Gjennom opplæringen vil vi blant annet styrke lederkompetanse og tverrfaglig samarbeid som bygger på prinsippet om "Helse i alt vi gjør".

6.4 Nye tiltak 2012 - 2015

Aktiv folkehelsepolitikk og demokratiutvikling

Delmål Forankring – Folkehelsearbeidet skal fremme bærekraftig planlegging

Tiltaket ivaretar også øvrige delmål.

Fylkeskommunen har ansvar for å være pådriver i det regionale folkehelsearbeidet. Denne pådriverrollen må omhandle en videreutvikling av Østfolds folkehelsepolitikk og en diskusjon om politikerrollen i folkehelsearbeidet. Fylkeskommunen skal også synliggjøre sine holdninger over for sentrale myndigheter, og gjennom dette påvirke nasjonal folkehelsepolitikk og ivareta Østfold og østfoldingenenes interesser. Bærekraftig planlegging og politikuttforming blir sentralt, ikke minst politiske grep for å utjevne sosiale ulikheter i helse.

Prinsippet om "helse i alt" kan medføre en ny hverdag for Østfolds politikere – hvis man ønsker det! Helseovervåking, helsekonsekvensvurderinger av foreslåtte politiske vedtak og vektlegging av arbeidet med å utjevne sosial ulikhet i helse gir nye politiske fokus. Politiske organisasjoner må være bevisste på at deres avgjørelse påvirker innbyggernes helse. I folkehelsearbeidet er helsefremmende politikuttforming en viktig strategi i seg selv. Det medfører at grensene for politikk og fag blir mindre tydelige enn vanlig, i et land der det ofte

har vært et poeng å dyrke skille linjene mellom de to områdene. Ikke minst derfor er det viktig å tydeliggjøre den viktige politikerverollen innenfor folkehelsefeltet og ta diskusjonen om rollen som folkehelsepolitikker. Innsatsen bør derfor rettes mot aktiv politikeropplæring innen folkehelsearbeidet, med fokus på prinsippet om "helse i alt vi gjør" og betydningen av å utjevne sosial ulikhet i helse.

Helsefremmende skoler og barnehager – tidlig innsats

Delmål Helsevalg – livsstil og levevaner som har betydning for helsen skal bedres

Tiltaket vil også ivareta delmålene Sosial ulikhet og Kunnskap.

Barnehager og skoler er i lovverket beskrevet som helsefremmende organisasjoner, og er derfor arenaer for å utøve et systematisk arbeid for å fremme trivsel og god helseadferd for barn og unge. Gode læringsmiljøer med organisatoriske og pedagogiske innfallsvinkler som sikrer også de ressursvake barna og elevene er grunnleggende viktig. Fysisk tilrettelegging av inne- og utemiljøer som gjør det naturlig å gjøre de gode helsevalgene er også sentralt for en helsefremmende organisasjon. Gode arbeidsmåter i alle fag, slik man nå er i ferd med å skaffe gjennom satsingen "Ny Giv" er med på å øke gjennomføringen i skolen og bedre resultatene av opplæring. Det er viktig å sikre samarbeid mellom ulike fagmyndigheter, for eksempel mellom utdanning og helse.

Arbeidet med å videreutvikle helsefremmende arbeid i barnehager og skoler ivaretas gjennom partnerskapet Østfoldhelse. Et aktuelt prosjekt kan innrettes direkte mot arbeidet med å forebygge frafall i videregående skole. Dette er en av de største utfordringene vi står overfor. Ansvaret for skoletilbudet har fylkeskommunene, men elevene bor i en kommune og det er hjemkommunen som ofte vil få utfordringene knyttet til elever som har falt ut av skoleverket. Det er viktig med tidlig innsats for å legge godt grunnlag for elever slik at flest mulig fullfører vgs. Den innsatsen bør settes inn før elevene når tiende klasse, eksempelvis i form av en "Ny giv for fjerde klassetrinn". Dette kan gjøres knyttet til en (eller et fåtall) grunnskole(r), og overføre erfaringene til andre.

Overvekt og fysisk aktivitet – aldersgruppe 2-12

Delmål Helsevalg – livsstil og levevaner som har betydning for helsen skal bedres

Tiltaket vil også ivareta delmålene Partnerskap, Sosial ulikhet og Kunnskap.

Overvekt er en av de store helseutfordringene vi står overfor. Overvekt som etableres i ung alder er en stor trussel for helsen. Det er nødvendig å legge til rette for gode arbeidsmåter i alle virksomheter som møter barn og unge, fra helsestasjonen, barnehagen og skolen til lokalmiljøet og familien. Arbeidet må være både generelt, slik at alle grupper av befolkningen får nytte av det, og målrettet direkte overfor de overvektige barna og familiene deres. Det etableres et samarbeid med fokus på aldersgruppen 2 – 12 år. Arbeidet er forankret i folkehelselovens intensjoner om "helse i alt vi gjør", og systematiske arbeidsmåter forankres i alle kommunale virksomheter. Tiltakene vil utføres i den enkelte kommune, men samordnes og koordineres i et felles prosjekt gjennom partnerskapet Østfoldhelse. Tiltaket kan sees i sammenheng med tiltakene "Helsefremmende skoler og barnehager".

Kultur gir helse

Delmål Lokalsamfunn – Østfold skal ha trygge og levende lokalsamfunn

Prosjektet ivaretar også alle øvrige delmål.

Kultur er et viktig virkemiddel i det forebyggende og helsefremmende arbeidet. Folk som konsumerer kultur i en eller annen form opplever bedre helse, er mer tilfreds med livet sitt og har mindre forekomster av angst og depresjon, sammenlignet med folk som ikke er så opptatt av kultur. Kultur bidrar til bedre helse på flere måter, for eksempel ved at kulturaktiviteter gir deltakelse i sosiale miljøer, og ved at selve kulturopplevelsene gir brukerne

livsinnhold. Gjennom kulturaktiviteter og kunnskap om kulturminner kan tilhørighet og stolthet av lokalsamfunnet styrkes.

Ved å ta utgangspunkt i det lokale kulturlivet vil vi kunne stimulere kultur som del av det forebyggende og helsefremmende arbeidet. Dette vil også kunne bidra til bedre tilrettelegging av arbeidet med inkludering og integrering. Samarbeid med frivillige lag og foreninger, samt med "ildsjeler" er viktig. Det skal legges vekt på aktiviteter som kommer i tillegg til dagens tilbud. Aktuelt tiltak i perioden er å igangsette et forprosjekt "Kultur gir helse" som skal redegjøre for temaet, de muligheter som ligger i dette. Tiltaket utføres i samarbeid med kulturavdelingen i fylkeskommunen, og partnerskapet Østfoldhelsa.

Trygge lokalsamfunn

Delmål Lokalsamfunn – Østfold skal ha trygge og levende lokalsamfunn

Tiltaket ivaretar også delmålene Sosial ulikhet og Helsevalg

Østfold fylke er den regionen i Norge med flest "Trygge kommuner". De 3 kommunene Rakkestad, Fredrikstad og Spydeberg er godkjente og sertifiserte som Trygge lokalsamfunn gjennom det internasjonale nettverket Safe Communities. I Norge er Sogn- og Fjordane det eneste fylke som er godkjent som et trygt fylke.

At flere kommuner arbeider systematisk med å forebygge skader og ulykker lokalt er viktig for å få et trygt og sikkert Østfold. Gjennom erfaringsutveksling og samarbeid kan flere kommuner få del i Trygge lokalsamfunns arbeidsmetoder og kompetanse og støtte til forebyggende tiltak. Arbeidet bygger på prinsippet om å forebygge mer for å behandle mindre, og sees i et livsløpsperspektiv, med tverrsektoriell tilnærming, lokale forutsetninger og kunnskapsbaserte tiltak. Et helhetlig folkehelsearbeid med systematisk dokumentert skadeforebygging gir raske resultater. Flere kommuner har erfart at forebygging etter Trygge lokalsamfunnsmodellen er et nyttig verktøy for å systematisere kommunens forebyggende innsats, kan bidra til god samfunnsøkonomi og reduserer presset på behandlingsapparatet. Østfoldhelsa vil bli brukt for å nå målsettingene om et trygt lokalsamfunn. Det skal legges til rette for at flere kommuner slutter seg til arbeidet med "Trygge lokalsamfunn". Tiltaket sees blant annet i sammenheng med det eksisterende tiltaket «Flere freske folk».

Frivillig innsats – Ung frivillighet

Delmål Lokalsamfunn – Østfold skal ha trygge og levende lokalsamfunn

Tiltaket ivaretar også delmålene Forankring, Partnerskap og Sosial ulikhet

Utviklingstrekk i samfunnet kan tolkes som at vi ikke lenger kan ta frivillighet for gitt, men må være mer bevisste på å lære opp barn og unge til å ta samfunnsansvar. Det er således et mål å rette innsats spesielt mot ungdom for å øke kunnskapen om frivillig arbeid og stimulere interessen for deltakelse i dette. I tillegg til alt samfunnsnyttig arbeid som skapes gjennom frivillighet, gir frivillig arbeid muligheter for læring, personlig utvikling og nettverksbygging. Det legges til rette for å bygge sosial kapital og integrering av ulike kulturer. Frivillig arbeid fungerer også som "skoler i demokrati", og hvor deltakelse i politiske organisasjoner er gode eksempler på dette. Frivillighet handler også om vår kultur og identitet og reiser spørsmål om hvem vi er og hvem vi ønsker å være?

I skoleverket har vi lang erfaring med å opprette bedrifter gjennom Ungt Entreprenørskap. Ideen nå er å stimulere til at elever tar ansvar for å utvikle frivillighet i eget nærmiljø. Dette kan skje som sosialt entreprenørskap, og etter modell fra Ungt Entreprenørskap. Dette kan gjelde elever i såvel grunnskole som videregående skole, samt også studenter ved høyskoler. Målet er å styrke det frivillige arbeidet i lokalsamfunnene, og skape vilje fra ungdommene til å fortsette egen innsats. Dette kan utvikles i nært samarbeid med allerede eksisterende organisasjoner som ønsker økt rekruttering. Tiltaket bør utvikles i samarbeid med organisasjonen Ungt Entreprenørskap.

Sosial ulikhet i helse – barnefattigdom og levekår for utsatte grupper

Delmål Sosial ulikhet – Sosiale forskjeller i helse i Østfold skal utjevnes

Tiltaket ivaretar også delmålene Forankring, Helsevalg og Kunnskap

I tillegg til at utjevning av sosial ulikhet i helse er et overordnet hensyn, er det også behov for et særskilt tiltak rettet mot barnefattigdom og levekår for utsatte grupper. Innsatsen skal rettes særlig mot barnefamilier som faller utenfor det ordinære arbeidslivet, ved arbeidsledighet eller gjennom ulike trygdeordninger. En god integreringspolitikk er et svært viktig tiltak mot ulikhet i helse, barnefattigdom og bedring av levekår. Arbeidet organiseres i nært samarbeid med både NAV og kommunene. Tiltak kan utformes som prosjekt i en eller et fåtall kommuner, og med overføringsverdi til øvrige kommuner i fylket. Partnerskapet Østfoldhelsa vil kunne bidra i koordinering arbeidet.

Det foregår mye godt arbeid i kommunene med å motvirke barnefattigdom og utjevne levekår. Erfaringene fra dette arbeidet må brukes i videre arbeide. Boligsosialt arbeid og levekår er nært knyttet til denne problemstillingen. Østfoldhelsas fokus på barnefattigdom og levekår kan rettes inn mot Husbankens boligsosiale utviklingsprogram, som pågår fram til 2017.

Dokumentasjon og konsekvensvurdering av tiltak

Delmål Kunnskap – Folkehelsearbeidet i Østfold skal være kunnskapsbasert

Tiltaket ivaretar også delmålene Forankring og Østfold fylkeskommune

Et kunnskapsbasert folkehelsearbeid ivaretas deriblant gjennom bruk av gode forskningsresultater. Her bør mange regionale aktører spille en rolle i å understøtte kommunene, slik at de eksempelvis får hjelp til metodevalg, analyser, evalueringer og kompetanseutvikling.

Folkehelsearbeid og lokalsamfunnsutvikling er av en slik karakter at det kan være vanskelig å synliggjøre effekten ulike tiltak har. Det er ikke til hinder for at folkehelsearbeidet har et potensial i å bli bedre til å dokumentere resultater, erfaringer og kunnskap som erverves gjennom ulike tiltak.

Det bør gjennomføres konsekvensvurdering av tiltak der det er hensiktsmessig. Både kommuner og fylkeskommunen må sikre gode rapporteringsrutiner til politikerne for å vise hva som kommer ut av politikken i praksis. Rapportering skal derfor gjøres på alle tiltak i handlingsprogrammet til styret i Østfoldhelsa og fylkespolitiske organer.

Helseovervåking

Delmål Østfold fylkeskommune – Rollen som regional aktør og som tjenestutøver innen folkehelse skal styrkes

Tiltaket ivaretar også delmålene Kunnskap og Forankring

Fylkeskommunen og kommunene har gjennom folkehelseloven fått tydeliggjort sitt helseovervåkingsansvar. De skal ha nødvendig oversikt over helsetilstanden i befolkningen og de positive og negative faktorer som kan virke inn på denne. Oversikten skal være skriftlig og identifisere folkehelseutfordringene i henholdsvis fylket og kommunen, herunder vurdere konsekvenser og årsaksforhold.

Særlig for mange kommuner kan dette være en krevende oppgave, så vel kompetansemessig som ressursmessig. Det bør arbeides for bedre å kunne ivareta de behov som kommunene nå har som følge av ny folkehelselov. Finansiering av en styrket satsing må diskuteres med kommunene, og vil kunne innebære en omprioritering av midler til

folkehelsearbeidet. En slik prioritering vil komme i tillegg til den økte beredskapen som fylkeskommunen allerede bygger opp innenfor helseovervåking.

Tverrsektoriell strategi for folkehelse

Delmål Østfold fylkeskommune – Rollen som regional aktør og som tjenesteutøver innen folkehelse skal styrkes

Tiltaket ivaretar også delmålene Kunnskap og delmål Forankring.

Det skal sikres en helhetlig og tverrsektoriell innsats i fylkeskommunen for å ivareta folkehelsearbeidet innen egne oppgaver. Aktuelt tiltak er å utarbeide en tverrsektoriell strategi for folkehelse innen fylkeskommunens egne oppgaver. Fylkeskommunens oppgaver og ansvar innenfor folkehelsefeltet er å være pådriver og samordner innenfor folkehelsefeltet, og understøtte kommunene i deres folkehelsearbeid. Med begrunnelse i lovens forarbeider, vil rådgivning og veiledning naturlig følge av fylkeskommunens planrolle. I tillegg skal fylkeskommunen ha oversikt over helsetilstand og påvirkningsfaktorer i fylket, samt ivareta folkehelse i egne virksomheter.

Partnerne i Østfoldhelsa inviteres til å iverksette tilsvarende strategiarbeid, og derigjennom ivareta prinsippet om "Helse i alt vi gjør".

Vedlegg *(Vedlegget følger Handlingsprogrammet under den politiske behandlingen, for å lette lesingen)*

Kap 5 i regional plan for folkehelse

5. Mål og strategier

5.1 Visjon og hovedmål

Fylkesplan Østfold mot 2050 er førende for den regionale folkehelseplanen. Visjonen for fylkesplanen er "Grenseløse Østfold". Den signaliserer samarbeid og tverrsektorielle løsninger, med vekt på en bærekraftig utvikling, folkehelse, nyskaping og synergier. I folkehelseplanen videreutvikles visjonen. Det legges vekt på en bærekraftig utvikling, med økt livskvalitet for alle. Østfold skal bli et enda mer attraktivt fylke å bo i, med gode sentra og bomiljø, inkluderende møteplasser og helsefremmende arenaer.

Utgangspunktet for visjonen i folkehelseplanen blir de fire temaer vi bygger planen på, og lyder: *Visjonen om det trygge, sunne, levende og rettferdige Østfold.*

I fylkesplanen er det formulert tre langsiktige hovedmål for utviklingen i Østfold:

1. *Levekår og folkehelse*: God livskvalitet for alle som bor i Østfold.
2. *Verdiskapning*: Østfold skal være attraktiv for mennesker og kapital, og tilby velfungerende arbeidsmarked med et bærekraftig næringsliv preget av innovasjon, kompetanse og samhandling.
3. *Miljø*: Østfold skal være et fylke som ivaretar klima, natur og kulturlandskap, og som tar miljøhensyn i offentlig og privat sektor.

Folkehelse inngår som del av det første hovedmålet. I fylkesplanen er det formulert delmål for folkehelsearbeid, jf fylkesplanen s15. Dette delmål blir et hovedmål i folkehelseplanen, og lyder:

Hovedmål folkehelse

Folkehelsearbeidet i Østfold skal bidra til at forebyggende og helsefremmende arbeid gir positive resultater for den enkelte og for samfunnet. Østfold skal bli et ledende fylke i å utjevne sosiale helseforskjeller.

5.2. Delmål og strategier

Fylkesplanen for Østfold har fokus på regional utvikling. Med dette mener vi en helhetlig og villet utvikling av fylket. Hovedmålsettingen for folkehelse innebærer at folkehelse er et viktig og bærende element i denne utviklingen, gjennom sitt fokus på tiltak for å bedre folks levekår. For å oppnå dette legger folkehelseplanen til grunn 7 delmål:

Delmål 1. Forankring – Folkehelsearbeidet skal fremme bærekraftig planlegging

Strategier

1. Utvikle folkehelse som et lokal- og regionalpolitisk sektorovergripende satsingsområde i alle kommuner, forankret i samfunnsplanleggingen
2. Synliggjøre "Helse i alt" gjennom tverrsektorielt og sektorovergripende arbeid, herunder å gjennomføre helsekonsekvensvurderinger.
3. Stimulere til en helsefremmende og bærekraftig byplanlegging og arealforvaltning.
4. Påvirke nasjonal folkehelsepolitikk for å lykkes i det lokale folkehelsearbeidet.

Delmål 2. Partnerskap - Samarbeid på tvers av fag og nivåer skal styrkes.

Strategier

1. Utvikle felles forståelse av temaene om det Trygge, Sunne, Levende og Rettferdige Østfold
2. Bruke nettverk i utviklingsarbeid og utvikle Østfold til en lærende folkehelseregion
3. Videreutvikle Østfoldhelsa for å oppnå likeverdig og forpliktende samarbeid mellom partnerne
4. Styrke samarbeidet med og mellom frivillige organisasjoner, frivilligsentralene, næringslivet, helseforetaket og det offentlige i folkehelsearbeidet

Delmål 3. Helsevalg – Livsstil og levevaner som har betydning for helsen skal bedres.

Strategier

1. Redusere livsstilssykdommer gjennom innsats for bedre kosthold, mer fysisk aktivitet, lavere alkoholkonsum, bekjempelse av narkotika, mindre pillebruk og mindre tobakk/snusbruk i befolkningen
2. Formidle kunnskap og legge til rette for at den enkelte kan ta gode helsevalg
3. Prioritere målrettet innsats for utvalgte grupper og kvinners helse
4. Fokuserer på livskvalitet, psykisk helse og sosiale relasjoner, og sammenhenger mellom disse i folkehelsearbeidet.

Delmål 4. Lokalsamfunn – Østfold skal ha trygge og levende lokalsamfunn.

Strategier

1. Se kultur, helse og miljø i sammenheng for å styrke det enkelte lokalsamfunn
2. Stimulere til sosial, økologisk og økonomisk bærekraft i samfunnsutviklingen og i offentlig og privat tjenesteyting.
3. Utvikle Østfold til et "Trygt og sikkert fylke" i tråd med Verdens helseorganisasjon (WHO) – "Trygge lokalsamfunn" - hvor trygghetsfremmende arbeid vektlegger kriminalitetsforebygging, trafikksikkerhet, og skade- og ulykkesforebygging basert på lokal kunnskap og tverrsektorielt samarbeid.
4. Utvikle støttende miljøer og øke lokalsamfunnenes forutsetninger til selvstendig problemløsning, som også utløser minoriteters ressurser
5. Tilrettelegge for tilgjengelighet og transportmuligheter for ulike aldersgrupper og mennesker med ulik funksjonsdyktighet.

Delmål 5. Sosial ulikhet – Sosiale forskjeller i helse i Østfold skal utjevnes

Strategier

1. Stimulere aktørene i arbeidslivet til å prioritere arbeid for å utjevne sosiale ulikheter i helse.
2. Prioritere tidlig innsats og investere i barnas første leveår.
3. Målrette innsats mot grupper med lav sosioøkonomisk status
4. Vektlegge samhandlingsreformens forebyggende del og styrke helsetjenestenes helsefremmende arbeid overfor utsatte grupper.

Delmål 6. Kunnskap – Folkehelsearbeidet i Østfold skal være kunnskapsbasert.

Strategier

1. Utvikle et mer kunnskapsbasert folkehelsearbeid, gjennom blant annet kompetanseoppbygging, kvalitetsutvikling, evalueringer og systematisk helseovervåking
2. Være en pådriver og utprøvingsarena for utvikling av sektorovergripende verktøy
3. Samordne innsats for bedre grunnleggende ferdigheter og for å redusere frafall i videregående skole
4. Dokumentere effekt av innsats

Delmål 7. Østfold fylkeskommune – rollen som regional aktør og som tjenesteutøver innen folkehelse skal styrkes

Strategier

1. Fremme folkehelse gjennom regional utvikling og innen egne oppgaver.
2. Utøve pådriver og samarbeidsrolle i folkehelsearbeidet gjennom alliansebygging og partnerskap, samt gjennom understøttelse av kommunenes arbeid
3. Utøve arbeidet med helseovervåking på regionalt nivå
4. Utrede hvordan ivareta ansvar for folkehelse i egen virksomhet